

STAN WOJENNY PO CZTERDZIESTU LATACH

Nowe spojrzenie

pod redakcją
Wojciecha Polaka
Sylwii Galij-Skarbińskiej
Michała Damazyna

Recenzenci:

prof. dr hab. Mirosław Golon
dr hab. Agata Domachowska, prof. UMK

Redaktor prowadzący: Szymon Gumienik
Redaktor techniczny: Paweł Banasiak
Korekta: Dorota Ilnicka
Projekt okładki: Krzysztof Galus
Fotografia na okładce: Artur Wiśniewski

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek
© Copyright by: Wojciech Polak, Sylwia Galij-Skarbińska, Michał Damazyn
i autorzy tekstów

Bydgoszcz–Toruń 2022

Niniejsza publikacja powstała w ramach prac Centrum Badania Historii „Solidarności”
i Oporu Społecznego w PRL na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu

ISBN 978-83-8180-687-9

niepodległa

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

WOJEWODA
KUJAWSKO-POMORSKI

Sfinansowano ze środków Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa”
na lata 2017–2022

Publikacja powstała w ramach projektu Wojewody Kujawsko-Pomorskiego
„100 lat w służbie Rzeczypospolitej”

Książka zawiera materiały z konferencji naukowej „Stan wojenny po 40 latach.

Nowe spojrzenie” – Bydgoszcz, 6 grudnia 2021 r.

Konferencja została zorganizowana przez: Centrum Badania Historii „Solidarności” i Oporu
Społecznego w PRL – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Region Bydgoski NSZZ
„Solidarności”; Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku, Delegatura w Bydgoszczy;
Instytut Dziedzictwa Solidarności w Gdańsku.

INSTYTUT
DZIEDZICTWA
SOLIDARNOSCI

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:
tel. 56 664 22 35, e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87–100 Toruń
tel. 56 664 22 35, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl

Drukarnia, ul. Warszawska 54, 87–148 Łysomice

SPIS TREŚCI

WSTĘP 9

I. GENEZA I WPROWADZENIE STANU WOJENNEGO W POLSCE

WOJCIECH POLAK, *Czy stan wojenny uchronił Polskę przed interwencją sowiecką?* 17

PIOTR BRZEZIŃSKI, *Polowanie na „ekstremę”. Aresztowanie i internowanie członków
Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r.* 31

SYLWIA GALIJ-SKARBIŃSKA, *Wojskowe obozy internowania w stanie wojennym* 49

JUDYTA BIELANOWSKA, *Aktywność społeczno-polityczna Kościoła katolickiego
podczas stanu wojennego w kontekście działalności Komisji Wspólnej
Przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski* 65

WŁADYSŁAW BUŁHAK, *Departament I MSW (wywiad) w czasie wprowadzania
stanu wojennego. Rekonesans badawczy. Przypadek domniemanej inspiracji
amerykańskiej. Październik–grudzień 1981 r.* 87

PATRYK PLESKOT, *Falszywa depeza Departamentu Stanu. Wokół nieudanej
prowokacji wywiadu PRL z przełomu 1982 i 1983 r.* 107

PRZEMYSŁAW BENKEN, *Stosunek Chińskiej Republiki Ludowej do kryzysu w Polskiej
Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1980–1981 i następstw wprowadzenia stanu
wojennego* 120

ŁUKASZ GROCHOWSKI, *Stan wojenny w dokumentach Archiwum Historycznego
Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”* 138

II. STAN WOJENNY W PERSPEKTYWIE MIAST I REGIONÓW POLSKI

KRZYSZTOF SYCHOWICZ, *Stan wojenny w województwie łomżyńskim* 161

KS. JAROSŁAW WĄSOWICZ SDB, *Pierwsze dni stanu wojennego w Pile* 179

PRZEMYSŁAW WÓJTOWICZ, *Internowania stanu wojennego w okresie 1981–1983
w województwach bydgoskim, toruńskim i włocławskim na tle specyfiki
społeczno-politycznej regionu kujawsko-pomorskiego na przełomie dekady
lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w.* 206

KRZYSZTOF KOLCZYŃSKI, <i>Wprowadzenie stanu wojennego na Warmii i Mazurach. Agresja władzy i opór społeczny, wybrane fakty i zagadnienia</i>	229
ELŻBIETA WOJCIESZYK, <i>Opór społeczny rolników ze Wschowy wobec stanu wojennego i dyktatury gen. Wojciecha Jaruzelskiego</i>	253
ARTUR BROŻYŃIAK, <i>Powstanie konspiracyjnych struktur „Solidarności” w województwie przemyskim</i>	283
BOŻENA KOSZEL-PLESKACZUK, <i>Oczyszczanie wymiaru sprawiedliwości w województwie białostockim jako odpowiedź władz na przejawy nieposłuszeństwa obywatelskiego w latach 1981–1983</i>	302
KS. MICHAŁ DAMAZYN, <i>Postulat społecznej odnowy moralnej prezentowany przez biskupa Jana Michalskiego u progu stanu wojennego</i>	315
MATEUSZ IHNATOWICZ, <i>Działalność duszpasterska wybranych jezuitów Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej podczas stanu wojennego w Polsce na podstawie dokumentacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych</i>	340
DK. WALDEMAR ROZYNKOWSKI, <i>Stan wojenny w świetle zapisów w kronice parafii garnizonowej w Toruniu</i>	350
JANUSZ OSZYTKO, <i>Jacek Bezeg (1947–2018) – działacz NSZZ Solidarność w NBP w Opolu w latach 1980–1986</i>	359
MARCIN BUKAŁA, <i>Mieczysław Rokitoski (1935–1982), ofiara stanu wojennego z Przemysła</i>	367
ANNA KRAJNOWSKA, <i>Publikacje ulotne stanu wojennego jako źródło ikonograficzne w edukacji</i>	387
WOJCIECH PESZYŃSKI, <i>Sport w stanie wojennym. O nieco zapomnianym sukcesie polskich piłkarzy ręcznych</i>	398
NOTY O AUTORACH	415
FOTOGRAFIE	423

Mikołaj Bogdanowicz – Wojewoda Kujawsko-Pomorski

Szanowni Państwo,

Książka *Stan wojenny po czterdziestu latach. Nowe spojrzenie* pod redakcją prof. Wojciecha Polaka, prof. Sylwii Galij-Skarbińskiej i dr. Michała Damazyna jest owocem namysłu wielu znakomitych naukowców nad wydarzeniem, które wciąż wywołuje silne emocje w naszym społeczeństwie.

Stan wojenny odcisnął piętno nie tylko na członkach „Solidarności”, która wówczas została zdelegalizowana, ale również na milionach zwykłych ludzi, również tych niezaangażowanych politycznie. W tym sensie jest to wyraźna cezura w naszych najnowszych dziejach, która wciąż wymaga dogłębnej analizy.

Centrum Badania Historii „Solidarności” i Oporu Społecznego w PRL na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu podejmuje ten trud. W 2021 r., wspólnie z Zarządem Regionu Bydgoskiego NSZZ „Solidarność”, Instytutem Pamięci Narodowej oraz Instytutem Dziedzictwa Solidarności w Gdańsku, zorganizowało konferencję naukową, której pokłosiem jest niniejsza publikacja.

Cieszę się, że książka może ukazać się nakładem renomowanego Wydawnictwa Adam Marszałek, w ramach realizowanego przez nas projektu „100 lat w służbie Rzeczypospolitej”, w ostatniej już edycji Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa” na lata 2017–2022. Jestem przekonany, że będzie służyła jako cenne źródło wiedzy dla wielu pokoleń Czytelników.

Wojewoda Kujawsko-Pomorski
Mikołaj Bogdanowicz

DK. WALDEMAR ROZYNKOWSKI, *Stan wojenny w świetle zapisów w kronice parafii garnizonowej w Toruniu*

ORCID: 0000-0003-2332-3497

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

WSTĘP

W niniejszym artykule chcemy zwrócić uwagę na wybraną kategorię źródeł, o których warto pamiętać, prowadząc badania nad stanem wojennym, a szerzej nad wydarzeniami związanymi z przemianami ustrojowymi w Polsce w latach osiemdziesiątych. Myślimy tu o kronikach, które były spisywane w różnych środowiskach kościelnych. Powstawały one w parafiach, zakonach i zgromadzeniach zakonnych oraz różnych instytucjach czy nawet pojedynczych grupach działających w Kościele katolickim. Jestem przekonany, że i takim źródłom warto, a nawet trzeba postawić pytania, czy, a następnie w jaki sposób odnotowywały one ogólnopolskie wydarzenia albo ich lokalne echo. Oczywiście stan zachowania kronik w przywołanych środowiskach jest bardzo różny. Można również natrafić na trudności w uzyskaniu do nich dostępu, i jest to częściowo zrozumiałe. W podjętym temacie badawczym chcemy odwołać się do kroniki, która powstała w drugiej połowie XX w. w parafii garnizonowej w Toruniu.

PARAFIA GARNIZONOWA W TORUNIU

Przypomnijmy, że w Toruniu w okresie międzywojennym istniało pięć parafii diecezjalnych: św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty, św. Jakuba Apostoła, św. Apostołów Piotra i Pawła, Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny oraz Chrystusa Króla. Miasto było również siedzibą parafii garnizonowej, jej świątyni

patronowała św. Katarzyna Aleksandryjska¹. Okres po II wojnie światowej charakteryzował się dynamicznym rozwojem sieci parafialnej. Do 1992 r., a dokładnie do momentu powołania do życia diecezji toruńskiej, liczba parafii diecezjalnych w Toruniu zwiększyła się do 17. Po powstaniu diecezji toruńskiej erygowano jeszcze pięć nowych parafii. W sumie więc w granicach miasta funkcjonują obecnie 22 parafie diecezjalne i jedna parafia garnizonowa². Trzeba jednak nadmienić, że pojawienie się części parafii związane było z rozszerzeniem granic Torunia. Przez cały przywołany okres istniała parafia garnizonowa. Przypomnijmy jeszcze, że parafia jest podstawową i najmniejszą samodzielną jednostką administracyjną w Kościele katolickim³.

Do 1992 r. Toruń był podzielony między diecezję chełmińską i archidiecezję gnieźnieńską. Granicę stanowiła rzeka Wisła. Do diecezji chełmińskiej należały tereny znajdujące się po prawej stronie Wisły, zaś te po lewej, położone na Kujawach, znajdowały się w granicach archidiecezji gnieźnieńskiej. Po reorganizacji administracji Kościoła katolickiego w Polsce i powstaniu nowych diecezji, na mocy bulli papieża Jana Pawła II z 25 marca 1992 r. *Totus Tuus Poloniae populus* całe miasto Toruń znalazło się w granicach diecezji toruńskiej⁴.

Geneza parafii garnizonowej w Toruniu sięga końca XIX w. i związana była z obecnością w mieście silnego garnizonu wojskowego. W związku z tym pojawiła się pilna potrzeba opieki duszpasterskiej nad żołnierzami i ich rodzinami. Dodajmy, że w tamtym czasie chodziło o posługę pośród osób wyznania ewangelickiego. Budowę świątyni rozpoczęto w 1894 r., a uroczyste jej poświęcenie miało miejsce w 1897 r. Na wydarzeniu tym był obecny cesarz Wilhelm II. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości świątynię przejęło Wojsko Polskie.

¹ *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość: Dekanaty toruńskie*, t. 15–17, red. S. Kardasz, Toruń 1995, passim; W. Konopka, *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu w latach 1945–1992*, „Rocznik Toruński” 2010, t. 37, s. 99–102; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Parafia miłosierdzia Bożego w świetle rozwoju sieci parafialnej w Toruniu po II wojnie światowej*, w: *Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu. Historia-teraźniejszość-przyszłość*, red. W. Rozynkowski, Toruń 2015, s. 9–14.

² O rozwoju sieci parafialnej w Toruniu zob.: W. Rozynkowski, *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu od średniowiecza do czasów współczesnych*, w: *Toruń miasto wielu wyznań*, red. J. Kłaczek, P. Oliński, W. Rozynkowski, Toruń 2017, s. 17–32.

³ W. Rozynkowski, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania zakonu krzyżackiego*, Toruń 2000, s. 5.

⁴ Zob.: W. Rozynkowski, *Toruńska Diecezja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 19, red. F. Gajło-wicz, Lublin 2014, kol. 211–212.

W lipcu 1921 r. kościół został konsekrowany przez biskupa połowego Wojska Polskiego Stanisława Galla. Na mocy podpisanego w 1925 r. konkordatu między Polską i Stolicą Apostolską uregulowany został status kościołów garnizonowych. Od tego czasu powstawały na terenie całej Polski parafie wojskowe⁵. Jedną z nich była parafia św. Katarzyny w Toruniu. W 1928 r. toruńska parafia garnizonowa stała się siedzibą dekanatu⁶.

W okresie międzywojennym w parafii posługiwali kolejno: ks. Marian Pączek, ks. Sylwester Grabowski, ks. Jerzy Sienkiewicz⁷, ks. Stanisław Sinkowski oraz ks. Jan Kroczek. Podczas II wojny światowej toruńska świątynia garnizonowa została przejęta przez protestantów, służyła głównie żołnierzom niemieckim przebywającym w Toruniu.

Po wojnie katolicka parafia garnizonowa wznowiła swoją działalność, jednak przez cały okres PRL istniała tylko namiastka przedwojennego duszpasterstwa wojskowego. Funkcje kapelanów w Toruniu w okresie powojennym, do przemian ustrojowych, pełnili kolejno: ks. Jan Tołpa (1945–1963), ks. Tadeusz Janczak (28 czerwca 1963–10 grudnia 1969), ks. Kazimierz Dyndarski (9 grudnia 1969–19 października 1973) oraz ks. Jan Zawistowski (20 października 1973–10 października 1990)⁸.

OPIS KRONIKI

Kronika parafii garnizonowej w Toruniu liczy 97 ponumerowanych kart, formatu A4 i zasadniczo obejmuje lata 1964–1990⁹. Została założona prawdopodobnie w 1964 r., być może w miesiącu lipcu. Czytamy w niej bowiem,

⁵ Zob. Artykuł VII konkordatu, w: *Konkordaty pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską z 1925 i 1993 roku*, oprac. J. Staszaków, Kraków 2006, s. 16.

⁶ Archiwum parafii św. Katarzyny w Toruniu, Kronika Probostwa Garnizonu Toruń, k. 12–13, kopia w posiadaniu autora [dalej: Kronika]; *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928, s. 661; *Diecezja toruńska*, s. 150; E. Alabrudzińska, *Stosunki religijne w Toruniu (1815–1914)*, w: *Historia Torunia*, t. 3, cz. 1: *W czasach zaboru pruskiego (1793–1920)*, red. M. Biskup, Toruń 2003, s. 403; P. Birecki, *Architektura i sztuka ewangelicka w Toruniu w XIX i XX wieku*, w: *Ewangelicy w Toruniu (XVI–XX w.)*, red. J. Kłaczek, Toruń 2011, s. 322–324, 337–338.

⁷ Zob. K. Przybyszewski, *Sienkiewicz Jerzy*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 1, red. K. Mikułski, Toruń 1998, s. 224–225.

⁸ Kronika, k. 12 i nast.

⁹ Analizowałem już kronikę pod względem jej przydatności do badań nad historią parafii

że dnia 14 lipca tegoż roku miała miejsce „inspekcja Probostwa Garnizonu Toruń”. Generalny Dziekan Wojska Polskiego ks. ppłk Julian Humeński, który przeprowadził inspekcję, pozostawił kilka zaleceń, między innymi polecił zaprowadzić „Kronikę Kościoła i Probostwa Garnizonu Toruń”¹⁰. Być może założono ją bardzo szybko po tym wydarzeniu. Nie można jednak wykluczyć, że minęło trochę czasu, a nawet kilka tygodni. Pierwszy wpis do kroniki dotyczy wydarzeń z sierpnia 1964 r., więc być może był to czas faktycznego założenia kroniki. Kolejny wpis do źródła przywołuje wydarzenia z 10 lutego 1965 r.¹¹ Jak widać, pierwsze wpisy w kronice były prowadzone bardzo nieregularnie.

Kronika została założona, kiedy proboszczem parafii garnizonowej był ks. Tadeusz Janczak. Zapisy w źródle wskazują na to, że prowadzili ją prawdopodobnie kolejni proboszczowie. Tak więc interesujące nas wpisy, odnoszące się do stanu wojennego, uczynił zapewne ks. Jan Zawistowski, który posługiwał w Toruniu w latach 1973–1990.

PIERWSZE DNI STANU WOJENNEGO

W analizowanym źródle spotykamy kilka wpisów, które dotyczą bezpośrednio wprowadzonego w Polsce stanu wojennego. Zaczniemy od tego, że w kronice odnotowano wydarzenia, które miały miejsce w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r.: „wprowadzenie stanu wojennego w Polsce. W nocy z 12/13 aresztowano i internowano całą czołówkę Solidarności i wielu członków aktywniejszych – kilka tysięcy ludzi – łącznie z Lechem Wałęsą. Ogromne zaskoczenie i przygnębienie w narodzie. Wielu pobitych”¹².

Autor wpisu wyraźnie koncentruje się w swojej narracji na skutkach wprowadzonego stanu wojennego: internowaniach, obecnemu przygnębieniu, a także na pobiciach, czyli pierwszych ofiarach.

Wpis dokonany pod datą 15 grudnia oddaje specyfikę parafii garnizonowych: „odprawa księży kapelanów w Warszawie – omówienie rygorów stanu wojennego,

garnizonowej, zob.: W. Rozynkowski, *Parafia garnizonowa św. Katarzyny w Toruniu w świetle kroniki parafialnej z 2. poł. XX w.*, „Rocznik Grudziądzki” 2017, t. 25, s. 237–247.

¹⁰ Kronika, k. 13v.

¹¹ Ibidem, k. 13v–14.

¹² Ibidem, k. 62v.

Wystąpienie Ks. Generalnego Dziekana w telewizji, »usprawiedliwienie« stanu wojennego – uniknięcie wielkiego przelewu krwi. Władze twierdzą, że Solidarność szykowała się do przejścia władzy w krótkim czasie lub że miała przyjąć interwencja krajów sojusznicych¹³. Jak widać, spotykamy tu echo wprowadzonego stanu wojennego z perspektywy środowiska kapelanów posługujących w wojsku. Pojawia się słowo o usprawiedliwieniu stanu wojennego, dodajmy jednak, że zostało ono zapisane w kronice w cudzysłowie. A więc proboszcz toruński miał przynajmniej zastrzeżenia co do słów swojego dziekana. Być może zapis ten możemy odnieść także do decyzji władz, które wprowadziły stan wojenny.

W kolejnym zapisie pod datą 16 grudnia czytamy o ofiarach górników na Śląsku: »wypadki krwawe w kopalni w Katowicach – 7 górników zabitych. Jeszcze większe rozgoryczenie i niechęć do władzy, która »co parę lat strzela do swoich obywateli«¹⁴. Przywołany wpis to przede wszystkim odnotowanie tragicznych wydarzeń. Oddaje on także atmosferę pierwszych dni stanu wojennego, a przede wszystkim stosunek Polaków do władzy – rozgoryczenie i niechęć. Wpis kończą mocne słowa kapelana o władzy, która już nie pierwszy raz użyła siły wobec swoich obywateli.

RÓŻNE OBRAZY Z OKRESU STANU WOJENNEGO

Kolejne wpisy przywołujące stan wojenny spotykamy już w następnym, czyli w 1982 r. Dodajmy, że ich autor bardzo rzadko operuje konkretnymi datami, a odwołuje się przede wszystkim do minionych miesięcy. Oznacza to, że wpisów do kroniki dokonywano zapewne po upływie kolejnego miesiąca. Stąd dużo w niej opisów zjawisk, panującej atmosfery, a nie konkretnych wydarzeń.

Pod miesiącem styczniem 1982 r. w kronice odnotowano atmosferę w wojsku, dodajmy: w okresie przeżytych już świąt Bożego Narodzenia:

»[...] w wojsku większy rygor, ostre dyżury również przy blokach mieszkalnych wojskowych. Duża część kadry przebywa dzień i noc w jednostkach. Nastrój pozytywny pośród żołnierzy służby zasadniczej wprowadził fakt zorganizowania spowiedzi dla nich w okresie świąt. W toruńskim kościele było kilkudziesięciu.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

Również można było wręczyć żołnierzom opłatek wigilijny. Dowódcy byli raz z żołnierzami na wieczerzy wigilijnej również z opłatkami¹⁵.

Ciekawy zapis spotykamy w kronice pod kwietniem 1982 r.:

»Wielkanoc w stanie wojennym. Ożyła symbolika (przy kompozycji grobów w niektórych kościołach) zmartwychwstania Polski do wolności. Wielu Polaków – również z Torunia jest internowanych – często w bardzo złych warunkach więziennych. Wzrasta natomiast wzajemna pomoc Polaków wobec zwalczanych z pracy i rodzin poszkodowanych. Przy parafii NMP w Toruniu pomoc prawnej. Pomoc materialna we wszystkich parafiach. Rozpoczęła się akcja pomocy (»darów«) zza granicy – przez kościoły parafialne i niektóre instytucje społeczne. 20 i 21 kwietnia szkolenie księży kapelanów (odprawy szkoleniowa w Ryniu). W dyskusjach wychodziły mocno sprawy aktualnej sytuacji w Polsce¹⁶.

W przywołanym fragmencie spotykamy dobrze znane wątki przeżywania i swojego wyrażania stosunku do stanu wojennego. Wiemy, jak ważną rolę odgrywały symboliczne groby Pana Jezusa przygotowywane na liturgię Wielkiego Piątku. Były one następnie nawiedzane przez licznych wiernych podczas całej Wielkiej Soboty, a także podczas świąt Zmartwychwstania, gdyż dekoracje pozostawiano na kolejne dni. Ich oddziaływanie społeczne było olbrzymie. I w kronice przywołano pomoc materialną i prawną osobom internowanym i ich rodzinom. W zapisie dostrzegamy lokalne echo takiej pomocy. Zacytowany fragment kroniki podkreśla również bardzo trudną sytuację społeczeństwa w Polsce w czasie pierwszych miesięcy stanu wojennego.

Pod lipcem 1982 r. czytamy o atmosferze stanu wojennego:

»Wakacje – urlopy w mniejszym nasileniu. Naród jest przygnębiony – braki materialne – stan wojenny. Biskupi w swym komunikacie nazwali stan wojenny w Polsce »pod każdym względem: społecznym, politycznym, gospodarczym wprost tragiczny«. Nowy biskup ordynariusz – od roku w diecezji chełmińskiej (lipiec 1981) usiłuje ożywić życie religijne i społeczne w diecezji. Apeluje o wzajemną pomoc wiernych wobec trudności materialnych (bp Marian Przytycki – przybył z Poznania)¹⁷.

¹⁵ Ibidem, k. 63.

¹⁶ Ibidem, k. 64.

¹⁷ Ibidem, k. 68.

NADZIEJA

W miesiącu październiku 1982 r. kronikarz odnotował wydarzenie, które wlało w życie Polaków, w trudnym czasie stanu wojennego, trochę nadziei: „Ducha otuchy w naród polski wniósł fakt kanonizacji w Rzymie – 10 października 1982 r. św. Maksymiliana Kolbe. Liczna pielgrzymka narodowa w Rzymie z tej okazji, spotkania z Ojcem św. wpłynęły pozytywnie na społeczeństwo polskie – wobec ogólnego załamania w kraju”¹⁸.

Kolejny wpis, do którego chcemy się odwołać, pochodzi już z grudnia 1982 r.: „Święta dalej w poczuciu nieszczęść narodu i stanu wojennego. Wobec tego decyzja władz o zniesieniu stanu wojennego jest akcentem pozytywnym. Ogólne jednak zniechęcenie i niedowierzenie wobec władz. Kończy się rok 1982 r. – najtrudniejszy od okresu wojny – w stanie wojennym”¹⁹.

Oczywiście 31 grudnia 1982 r. stan wojenny został zawieszony, a nie zniesiony. Bardzo mocno wybrzmiewają w powyższym zapisie słowa dotyczące oceny tego okresu. Miniony rok, zdaniem kronikarza, był najtrudniejszym od czasu II wojny światowej. Słowa te możemy wyraźnie odnieść do negatywnej oceny władzy, która wprowadziła stan wojenny.

Wątek nadziei w trudnym czasie przeżywania stanu wojennego przyniosły święta Zmartwychwstania. We wpisie datowanym: „Kwiecień 1983” czytamy: „Święta wielkanocne z licznym uczęszczaniem do Komunii św. wniosły w życie wiernych więcej nadziei wobec kłopotów życia”²⁰.

W kronice spotykamy także wpis informujący o zniesieniu przez sejm stanu wojennego: „Od 22 lipca [sejm] znosi stan wojenny”²¹. Ks. J. Zawistowski dodał, że decyzja ta wprowadziła: „dużą ulgę w społeczeństwie (od 13.12.81)”²².

ZAKOŃCZENIE

Celem niniejszego artykułu było zwrócenie uwagi na kronikę parafii garnizonowej w Toruniu jako na źródło, w którym spotykamy wpisy dotyczące stanu wojennego. Choć kroniki, także ta analizowana, są subiektywnym źródłem,

¹⁸ Ibidem, k. 68 v.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, k. 69.

²¹ Ibidem, k. 71.

²² Ibidem.

zależnym bardzo mocno od ich twórcy (twórców), to jednak nie mamy wątpliwości, że są dokumentem wartościowym i interesującym. Te wytworzone w środowisku kościelnym mają także swoją specyfikę i ukazują nam wybraną perspektywę patrzenia na różne wydarzenia. Uwaga ta bardzo dobrze pasuje do omawianej kroniki parafii garnizonowej w Toruniu.

W świetle wpisów uczynionych w kronice toruńskiej parafii widać wyraźnie, że odnotowano w nich przede wszystkim podstawowe fakty dotyczące stanu wojennego. To, co może zwrócić naszą uwagę, to fakt, że w analizowanym źródle spotykamy stosunkowo częste odniesienia do atmosfery panującej w społeczeństwie. Stan wojenny wprowadził w życie wielu osób poczucie przygnębienia i braku nadziei. Nie mamy wątpliwości, że w tym wymiarze omawiane źródło trafnie zdiagnozowało specyfikę trudnych dni stanu wojennego.

SŁOWA KLUCZOWE: parafia garnizonowa w Toruniu, kronika parafialna, stan wojenny

KEYWORDS: garrison parish in Toruń, parish chronicle, martial law

SUMMARY

The aim of this article is to draw attention to the chronicle of the garrison parish in Toruń as the source in which we can find entries about the martial law introduced in Poland. Although the chronicles, including the one analyzed, are a subjective source, very much dependent on their creator(s), we have no doubts that they are an extremely valuable source.

In the light of the entries made in the chronicle of the Toruń garrison parish, it is clearly visible that they primarily contained basic facts about the martial law. What draws our attention is the fact that in the analyzed source we find relatively frequent references to the atmosphere in society. Martial law, in the light of the analyzed source, introduced into the lives of many people a feeling of depression and hopelessness. The source accurately diagnosed the specificity of the difficult days of martial law.

BIBLIOGRAFIA

Archiwa:

Archiwum parafii św. Katarzyny w Toruniu, Kronika Probostwo Garnizonu Toruń.

Opracowania:

Alabrudzińska E., *Stosunki religijne w Toruniu (1815–1914)*, w: *Historia Torunia*, t. 3, cz. 1: *W czasach zaboru pruskiego (1793–1920)*, red. M. Biskup, Toruń 2003.

- Birecki P., *Architektura i sztuka ewangelicka w Toruniu w XIX i XX wieku*, w: *Ewangelicy w Toruniu (XVI–XX w.)*, red. J. Kłaczkow, Toruń 2011.
- Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928.
- Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość: Dekanaty toruńskie*, t. 15–17, red. S. Kardasz, Toruń 1995.
- Konkordaty pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską z 1925 i 1993 roku*, oprac. J. Staszków, Kraków 2006.
- Konopka W., *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu w latach 1945–1992*, „Rocznik Toruński” 2010, t. 37.
- Konopka W., Rozynekowski W., *Parafia miłosierdzia Bożego w świetle rozwoju sieci parafialnej w Toruniu po II wojnie światowej*, w: *Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu. Historia – teraźniejszość – przyszłość*, red. W. Rozynekowski, Toruń 2015.
- Przybyszewski K., *Sienkiewicz Jerzy*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 1, red. K. Mikulski, Toruń 1998.
- Rozynekowski W., *Parafia garnizonowa św. Katarzyny w Toruniu w świetle kroniki parafialnej z 2. poł. XX w.*, „Rocznik Grudziądzki” 2017, t. 25.
- Rozynekowski W., *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania zakonu krzyżackiego*, Toruń 2000.
- Rozynekowski W., *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu od średniowiecza do czasów współczesnych*, w: *Toruń miasto wielu wyznań*, red. J. Kłaczkow, P. Oliński, W. Rozynekowski, Toruń 2017.
- Rozynekowski W., *Toruńska Diecezja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 19, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014.

JANUSZ OSZYTKO, *Jacek Bezeg (1947–2018) – działacz NSZZ „Solidarność” w NBP w Opolu w latach 1980–1986*

ORCID: 0000-0003-3887-9797

Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Opolu

Jacek Bezeg urodził się 18 sierpnia 1947 r. w Opolu, w rodzinie o patriotycznych tradycjach. Jego przodkowie przybyli z Węgier po Wiośnie Ludów, w której Bezegowie walczyli pod dowództwem gen. Józefa Bema. Następnie walczyli we wszystkich polskich powstaniach i wojnach¹. Emigrantami węgierskimi przybyłymi na tereny polskie pod zaborami, którzy walczyli pod dowództwem gen. Bema, byli Szandor Bezeg z Siedmiogrodu i jego syn Albin, którego z kolei synem był Adolf urodzony na Pokuciu w dobrach bpa Jana księcia kard. Puzyny². Adolf Bezeg był powstańcem styczniowym walczącym pod dowództwem gen. Józefa Hauke-Bosaka, którego wraz z resztkami oddziału przeprowadził z Gór Świętokrzyskich do dóbr księcia Puzyny po przegranej bitwie opatowskiej w dniu 21 lutego 1864 r., a jego syn Władysław był porucznikiem w armii Austro-Węgier i oficerem walczącym w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r.³ Jego syn Jerzy był żołnierzem Legii Studenckiej, a później Armii Krajowej, który po II wojnie światowej osiadł w Opolu i tworzył w starostwie dział dróg, później zaś pracował jako biegły rewident w sieci Państwowych Gospodarstw Rolnych, gdzie spotkał się z prześladowaniami ze strony opolskiego UB⁴. Był on ojcem Jacka Bezega, którego historię opisuję.

¹ *Zmarł Jacek Bezeg. Pogrzeb w piątek w Opolu [R.I.P]*, <https://ngopole.pl/2018/03/08/zmarl-jacek-bezeg-pogrzeb-w-piatek-w-opolu/>, [data dostępu 5.12.2021].

² Relacja ustna Bolesława Bezega z dnia 14 I 2022 r.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.